

بچوں
کے لیے

فارسی

کی پہلی کتاب

مرتبہ

مولانا خلیل الرحمن نعمانی

پبلیشر اینڈ ایجوکیشنل سروسز

March 2019

اہلسنت وجماعت کا قرآن و سنت کا عظیم ادارہ

مرکز العلوم الاسلامیہ اکیڈمی

جہاں اسلامی اور عصری علوم کا عظیم امتزاج

مختصر تعارف

شعبہ حفظ: 145 شعبہ ناظرہ: 240

شعبہ درس نظامی: 105 شعبہ تجوید: 10

طلبہ:

اور انہیں شعبہ جات میں 400 سے زائد طلبا اسکول کی تعلیم انٹر تک حاصل کر رہے ہیں نیز کم و بیش 100 طلباء مدرسے میں رہائش پذیر ہیں جن کے طعام و قیام اور میڈیکل کا مکمل خرچ مدرسہ برداشت کرتا ہے۔

شعبہ حفظ و ناظرہ 14 اساتذہ شعبہ درس نظامی و تجوید 10 اساتذہ

شعبہ عصری علوم یعنی اسکول 11 اساتذہ باورچی 2 خادم 4 چوکیدار 2

مدرسہ کا اسٹاف

کل طلبہ کم و بیش پانچ سو اور پورہ اسٹاف 43 افراد پر مشتمل ہے۔

مرکز العلوم الاسلامیہ اکیڈمی میٹھادر کراچی پاکستان

HABIB BANK LTD. BARNES STREET BRANCH
ACC TITLE: MARKAZ UL ALOOM ISLAMIA (TRUST)
ACC NO: 00500025657003 - BRANCH CODE :0050

DONATION

www.facebook.com/markazuloom

<https://www.waseemziyai.com> <https://www.youtube.com/waseemziyai>

بچوں کے لیے

فارسی

کی پہلی کتاب

مرتبہ

مولانا خلیل الرحمن نعمانی

ولفینیر اینڈ ایجوکیشنل ٹرسٹ، لاہور

السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ

حضرات اہل علم، عزیز طلبہ اور معزز قارئین کی خدمت میں گزارش :
الحمد للہ! اس کتاب کی تصحیح کی حتی الوسع کوشش کی گئی ہے۔ اس کے باوجود اگر کوئی غلطی نظر آئے یا کوئی مفید تجویز
ہو تو براہ کرم تحریر کر کے ہمیں ضرور ارسال فرمائیں تاکہ آئندہ اشاعت بہتر اور غلطی سے پاک ہو سکے۔
جزاکم اللہ تعالیٰ خیراً

الدبشیری ولفیئر اینڈ ایجوکیشنل ٹرسٹ

برائے خط و کتابت : 9/2 سیکٹر 17، کورنگی انڈسٹریل ایریا بالمقابل محمدیہ مسجد، بلال کالونی کراچی۔

کتاب کا نام	: فارسی کی پہلی کتاب
مرتب	: مولانا خلیل الرحمن نعمانی
قیمت برائے قارئین	: فہرست کتب ملاحظہ فرمائیں۔
سن اشاعت	: 1439ھ / 2018ء
ناشر	: الدبشیری ولفیئر اینڈ ایجوکیشنل ٹرسٹ 9/2 سیکٹر 17، کورنگی انڈسٹریل ایریا بالمقابل محمدیہ مسجد، بلال کالونی کراچی۔
فون نمبر	: (+92) 21-35121955-7
ویب سائٹ	: www.maktaba-tul-bushra.com.pk www.albushra.org.pk
ای میل	: info@maktaba-tul-bushra.com.pk info@albushra.org.pk
ملنے کا پتہ	: الدبشیری ولفیئر اینڈ ایجوکیشنل ٹرسٹ (دبشیری)، کراچی۔ پاکستان
موبائل نمبر	: 0321-2196170, 0334-2212230, 0302-2534504, 0314-2676577, 0346-2190910

اس کے علاوہ تمام مشہور کتب خانوں میں بھی دستیاب ہے۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی
 رَسُوْلِهِ الْاَمِیْنِ. سَیِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِیِّیْنَ.
 وَعَلٰی آلِهِ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِیْنَ.

مختلف اسماء کی تراکیب اضافی

☆ خدا، رسول، نماز، روزہ، حج، کعبہ، جمعہ، جہاں، نام۔
 خدائے جہاں، رسولِ خدا، نمازِ تہجد، روزہٴ رمضان، حجِ کعبہ، روزِ
 جمعہ، نامِ خدا۔

☆ روز، شب، ماہ، سال، صبح، شام، وقت، عذاب، ثواب،
 بہشت دوزخ، راہ، وفات، پیدائش، نو۔
 نمازِ صبح، وقتِ شام، سالِ وفات، ماہِ نو، ثوابِ روزہ، راہِ بہشت،
 روزِ پیدائش، شبِ جمعہ، عذابِ دوزخ۔

☆ من، ما، تو، شما، او، انہا، خویش، خود۔
 روزہٴ من، رسولِ ما، حجِ تو، نمازِ شما، وفاتِ او، پیدائشِ انہا، راہِ خود،
 وقتِ خویش۔

☆ مادر، پدر، خواہر، پسر، دختر، زن، شوہر، خال، خالہ، عم،
 عمہ۔

مادرِ من، پدرِ شما، برادرِ او، خواہرِ انہا، پسرِ او، دخترِ شما، زنِ غیر، شوہرِ
 آل، خالِ ما، خالہٴ تو، عمِ او، عمہٴ شما۔

☆ شیر، گوشت، بیضہ، کباب، نان، گندم، آتش، بڑ، گاؤ، آہو،

گر بہ۔

شیرِ مادر، گوشتِ گاؤ، بیضہِ مُرغ، کبابِ آہو، نانِ شعیر، دانہِ گندم،
آتشِ جو، بڑ احمد، گر بہ تو۔

☆ دل، زبان، دہان، چشم، سر، مو، گوش، دندان، دست، پا، لب،

ناخن، رو۔

دلِ من، زبانِ تو، دہانِ خویش، چشمِ آہو، سرِ دوستاں، موئے سر،
گوشِ خر، دندانِ سگ، پائے او، لبِ حبیب، ناخنِ گر بہ، روئے شما۔

☆ مشرق، مغرب، شمال، جنوب، آب، خاک، باد، آتش، خانہ،

فرش، زمین، دریا، کوہ۔

جانبِ مشرق، ملکِ مغرب، بادِ شمال، دریائے جنوب، آبِ دریا،
خاکِ پاکستان، آتشِ نمرود، خانہِ قمر، فرشِ خاک، زمینِ خانہ، کوہِ طور۔

☆ لوح، قلم، کتاب، دوات، کارد، چاقو، کاغذ، مرکب، خامہ۔

لوحِ من، قلمِ تو، کتابِ او، خامہِ ما، دواتِ حامد، کاردِ محمود، چاقوئے

شما، کاغذِ کتاب، مرکبِ شما۔

اضافتِ ضمیری

ش، ت، م

کتابش، چشمت، اسپم، رویش، چاقویت، خانہ ام، خانہ ات،

پایم، گر بہ اش۔

مرکب اضافی

رسولِ خدائے جہاں - نامِ رسولِ خدا - وقتِ نمازِ چاشت - نمازِ جمعہ - رمضان - خانہٴ پسرمن - کتابِ برادر او - روزہٴ ماہِ شوال - کبابِ گوشتِ بزر - قرآنِ دخترِ من، قلمِ پسرِ خالد - چشمِ آہوئے تو -

تراکیبِ صفتی

☆ نیک، نو، بد، کہنہ، مجید، پاک، تنگ، پلید، فراخ -

پسرِ نیک، ماہِ نو، کارِ بد، لباسِ کہنہ، قرآنِ مجید، خاکِ پاک، راہِ تنگ، آبِ پلید، دلِ فراخ -

☆ سیاہ، سفید، سرخ، سبز، سرد، گرم، خشک، تر، پیر، جوان، تیز، کند -

چشمِ سیاہ، موئے سفید، یاقوتِ سرخ، جامہٴ سبز، آبِ سرد، نانِ گرم، چوبِ خشک، دامنِ تر، مردِ پیر، زنِ جوان، کارِ دتیز، چاقوئے کند -
☆ کریم، عمیم، شادماں، غمگین، خوشِ خو، کارِ ساز، جاںِ باز، خوشخط -

رسولِ کریم، فضلِ عمیم، خدائے کارِ ساز، دلِ شادماں، دلِ غمگین، پسرِ خوشِ خو، مردِ جاںِ باز، کتابِ خوشِ خط -

اسمائے اشارہ

ایں، آں

آں مرد، ایں پسر، آں پدرِ من، ایں مادرِ تو، زنِ آں جوان، آبِ

ایں دریا، دخترِ آں مرد، کتابِ ایں پسر، آں مردِ پیر، قلمِ ایں پسر خوش خو۔

واحد، جمع

جمع	واحد	جمع	واحد	جمع	واحد
پسران	پسر	زنان	زن	مردان	مرد
دستہا	دست	کارہا	کار	جامہا	جامہ
بندگان	بندہ	اسپہا	اسپ	چشمان	چشم

کارہائے خدایا، مردانِ خدایا، زنانِ پاک، پسرانِ شہا، جامہائے
بندگان، دستہائے ما، چشمانِ سیاہ، اسپہائے تیز رو۔

افعال ناقصہ

ہستیم	ہستم	ہستید	ہستی	ہستند	ہست
-------	------	-------	------	-------	-----

او ہست، آنہا ہستند، تو ہستی، شہا ہستید، من ہستم، ما ہستیم۔

خبری جملے

تو نیک مردی۔ شہا جوانید۔ من پیرم۔ ما شہا دانیم۔ پسرم جوان
است۔ دلہا خوش اند۔ برادرانِ شہا خوش خواند۔ شہا مردانِ خدائید۔ ما
بندگانِ خدائیم۔ قرآنِ کلامِ خداست۔ تم پاک است۔

مصدر اور ان کے فقرے

گفتن	داشتن	کردن	دادن	خواندن
------	-------	------	------	--------

اسلام ایں است۔ کلمہ گفتن، نماز خواندن، زکوٰۃ دادن، روزہ ماہ
رمضان داشتن۔ حج کعبہ کردن۔

ماضی مطلق اور ان سے فقرے

گفت	داشت	کرد	داد	خواند
-----	------	-----	-----	-------

خالد گفت۔ پسر من روزہ داشت۔ او کار کرد۔ برادرش زکوٰۃ داد۔

شاہد قرآن مجید خواند۔

گفت	گفتند	گفتی	گفتید	گفتم	گفتیم
-----	-------	------	-------	------	-------

تو گفتی۔ شما گفتید۔ او گفت۔ آنها گفتند۔ من گفتم۔ ما گفتیم۔

خالد وضو کرد۔ مردمان نماز کردند۔ تو کار کردی۔ شما سلام کردید۔

من قرآن خواندم۔ ما سورہ رحمن خواندیم۔ شاہد نامہ ام خواند۔

حروف اور ان سے فقرے

از، تا، با، بہ، بر، در، را، کہ، چہ، چرا، چیست، بلے، چوں۔

از مشرق تا مغرب۔ با من۔ بہ آنها۔ بر سر۔ در خانہ۔ اورا۔

نام شما چیست؟ خالد۔ برادر او چہ گفت؟ کلمہ خواند۔

شاہد کتاب خواندہ بکہ داد؟ عامر را داد۔ مردم زکوٰۃ دادند؟ بلے، دادند۔

برادرم را چہ دادی؟ کتاب دادم۔ دو اتم باو چرا دادی؟ نامہ شاہ

برادر خود دادیم۔

مزید مصادر کے ماضی مطلق

آمد	رفت	رسید	شنید	گرفت	زد
دید	نوشت	شست	شد	بود	

بہ خانہ من در آمد۔ شاہد بہ مکہ رفت۔ چہ شد او بمسجد نہ رسید؟ عامر

چوں آوازم شنید۔ خالد دستش گرفت۔ او پسرم چرا زد؟ تو کتاب من دید؟
احمد نامہ نوشت۔ او جامہ شست۔ پسر ت در مدرسہ حاضر بود۔ تو بمسجد چرا
رفتی؟ بہ نماز خواندن رفتم۔

ماضی قریب کے صیغے اور ان سے فقرے

خوانده ای	خوانده اند	خوانده است
خوانده ایم	خوانده ام	خوانده اید

برادرِ او قرآن خوانده است؟ نے، بیمار است۔ دختر ان شما چہ خوانده
اند؟ کتابِ خدا خوانده اند۔ تو ایں کتاب خوانده ای؟ بلے، خوانده ام۔ شما
نماز خوانده اید؟ بلے، خوانده ایم۔

برادرت کتاب من بہ خالد داده است۔ من در مسجد نشسته ام۔
پسرانِ ما روزہ داشته اند۔ نمازِ صبح کرده ایم۔ برادرم راجہ گفته اید؟

ماضی بعید کے صیغے اور ان سے فقرے

داده بودی	داده بودند	داده بود
داده بودیم	داده بودم	داده بودید

عمر ما رانانِ گرم داده بود۔ ما اورا کتابِ خود داده بودیم۔ تو مرا چہ
داده بودی؟ من ترا قلم او داده بودم۔ او پیشتر بہ من گفته بود۔ من اول شما
گفته بودم۔ شما قرآن مجید خوانده بودید۔ ما نمازِ صبح کرده بودیم۔ ایساں
روزہ ہائے رمضان داشته بودند۔

چند حروف اور ان سے فقرے

☆ کیست، کدام، کجا، چگونه، اکنون، پیش، چنداں۔

ایں کیست؟ پسرِ خالد است۔ کدام کس باو دادہ است؟ شاہد دادہ

است۔ خانہ شما کجا است؟ در بازار است۔ اکنون چگونه ای؟ بحمد اللہ

خوشم۔ کتابم پیش گہ بود؟ پیشِ عامر بود۔ کتاب بچند گرفتہ؟ بہ یک روپیہ

گرفتم۔

☆ باکے، مردے، سخنے

باکے نیست۔ مردے در مسجد آمدہ نماز کرد۔ باوے سخنے گفتہ

بودم۔ بغور شنید و شاداں رفت۔

ماضی استمراری کے صیغے اور ان سے فقرے

می گفتی	می گفتند	می گفت
می گفتیم	می گفتم	می گفتید

پدرم نصیحت می گفت۔ مردمان می گفتند۔ آفرین بر تو، تو چه می گفتی؟

من سخنِ راست می گفتم۔ شامہ پسرِ من چه می گفتید؟ ما ہیج نمی گفتیم۔

عامر بدرسہ می رفت۔ سلیم کلامِ خدای خواند۔ استادش می گفت۔

چرا بروقت بدرسہ نہ رسیدی؟ مردمان بخانہ می آمدند۔ تو آل جاچہ می

کردی؟ پناہ دیوارے می جستم۔

☆ او داشت۔ آنها داشتند۔ تو داشتی۔ شما داشتید۔ من داشتم۔ ما

حامد اپنے داشت۔ تو دخترے داشتی۔ شما کتابے داشتید۔ آنہا چہ داشتند۔ ما چیزے نداشتیم۔

ماضی شکلیہ کے صیغے اور ان سے فقرے

کردہ باشی	کردہ باشند	کردہ باشد
کردہ باشم	کردہ باشم	کردہ باشید

او کار شما کردہ باشد۔ آنہا چہ کردہ باشند؟ تو چہ کردہ باشی؟ من آنجا رفتہ باشم۔ ما ایں کتاب دیدہ باشیم۔

ماضی تمنائی کے صیغے اور ان سے فقرے

رفتے	رفتندے	رفتے
------	--------	------

اگر احمد آں جا رفتے باز نہ گشتے۔ اگر من بخانہ بودے ترا کتاب خود دادے۔ اگر ایں مردم کتاب خدا خواندندے گمراہ نشدندے۔ اگر شما نوشتید خوش خط می شدید۔

فعل مستقبل کے صیغے اور ان سے فقرے

خواہی رفت	خواہند رفت	خواہد رفت
خواہیم رفت	خواہم رفت	خواہید رفت

تو کجا خواهی رفت؟ بمسجد خواہم رفت۔ ایں مردم کجا خواہند رفت؟
بمدرسہ خواہند رفت۔ آں جا چہ خواہند کرد؟ پسران خود را خواہند دید۔ شما کجا
خواہید نشست؟ ما بیرون مسجد خواہیم نشست۔

عامر بمدرسہ خواہد رفت؟ شنیدہ ام امروز نہ خواہد رفت۔

مختلف مصدروں سے مضارع اور ان سے فقرے

☆ گوید، خواند، دہد، آید، کند، دارد، آموزد، یابد، رود، شود، باید،

نویسد، بیند، داند۔

اگر خالد داند بگوید، ہرچہ خواہد بخواند۔ کتابش بکہ دہد؟ اگر عامر آید
بر اسپم سوار شود۔ مرد باید کہ ہر اسماں نشود، اس فقرہ چہ معنی دارد؟ سبق خود
آموزد، میوہ تازہ از باغ یابد۔ با کتاب خود بیند۔ خط نویسد۔ بیروں
رود۔

خواند	خوانند	خوانی	خوانید	خوانم	خوانیم
-------	--------	-------	--------	-------	--------

شاہد کلام اللہ بخواند۔ اکنون ہمہ طفلان نماز بخوانند۔ ما خطِ شما
بخوانیم؟ بخوانید۔ اگر اس کتاب را بخوانی سعادت حاصل کنی۔ من چہ
خوانم؟

در حدیث است، اگر پنج وقت نماز کنید، زکوٰۃ مال دہید، روزہ
رمضان دارید، زیارت خانہ کعبہ کنید، داخل بہشت شوید۔

فعل حال کے صیغے اور ان سے فقرے

می کند	می کنند	می کنی	می کنید	می کنم	می کنیم
--------	---------	--------	---------	--------	---------

عامر مشق می کند، آنہا نماز می کنند، تو چہ می کنی؟ من کارے می کنم، شما
مشق می کنید، ما سلام می گفتیم۔

او بخانہ نمی رود۔ آنہا بمسجد می روند۔ تو بشہر می روی؟ نے! من
بدرسہ می روم۔ شما کجای روید؟ ما بخواندن کلام اللہ می رویم۔

آں مردم شیر می خورند۔ من سبق خود می نویسم۔ شما کتاب خود می گیرید۔

خالد کجارت؟ پس پس می آید۔ او کلام اللہ حفظ می خواند۔ تو زبان فارسی می دانی؟ بلے، می دانم۔ تو بمسجد جامع می روی؟ بلے، روز جمعہ می روم۔ شما چه می خوانید؟ اگر می دانی چرائی گوئی؟ مسجد جائے نماز خواندن است نہ کہ کلام گفتن۔

مختلف مصدروں کے امر حاضر اور ان سے فقرے

بگو، بخواں، بدہ، بکن، بیا، برو، بشنو، بنویس، بشو، ببیں، بنشیں، بیار، شو، بگیر، بدار، خور، آموز۔

کتاب بیار۔ باز بخواں۔ آب سرد بدہ۔ وضو کن۔ پیش من بیا۔ پند بزرگاں بشنو۔ بملکت برو۔ سبق خود بنویس۔ دست بشو۔ ببیں تفاوت رہ، از کجاست تا کجا۔

برجائے خود بآرام بنشیں۔ جزداں بگیر۔ ادب بیاموز۔ کم خورتا خود نہ رنجی۔ بداراے عزیز! تا توانی از یاد خدا غافل نمائی۔

مختلف مصدروں کے نہی حاضر اور ان سے فقرے

مخواں، مدہ، مگو، مکن، مرو، مدار، مباحث۔
غلط مخواں۔ ایں کتاب را از دست مدہ۔ آنچه نہ دانی مگو۔ کتاب خود را خراب مکن۔ بمجلس بدارا مرو۔ دل تنگ مدار۔ از خواندن نماز غافل مباحث۔

اسم فاعل قیاسی کے فقرے

پرنده	آفریننده	نویسنده	خواننده	خواہنده
-------	----------	---------	---------	---------

امروز پرنده خوبے دیدم۔ خدا آفریننده ما است۔ نویسنده دانست کہ درنامہ چیست۔ خواننده قرآن مقبول خدا است۔ خواہنده از در محروم مگرداں۔

اسم فاعل سماعی کے فقرے

دانا، بینا، باربر، مردم در، چاہ کن، آخر ہیں، خنداں، رواں، خوش دل، مزدور۔

خدایا! تو دانا و بینا ہستی۔ احتیاج مانداری! خراباں بر بہ از شیر مردم در۔ چاہ کن را چاہ در پیش۔ مرد آخر بین مبارک بندہ ایست۔ تا توانی در رنج و راحت خنداں باش۔ آب رواں پاک است۔ مزدور خوش دل کند کار بیش۔

اسم مفعول سے فقرے

آفریده	نوشته	دیدہ	آزرده	کرده
--------	-------	------	-------	------

ما آفریده خدائیم۔ نوشته من ہیں۔ شنیدہ کے بود مانند دیدہ۔ دل آزرده مدار۔ خود کرده را علابے نیست۔

اعداد اور ان سے فقرے

یک	دو	سہ	چہار	پنج	شش	ہفت	ہشت	نہ
----	----	----	------	-----	----	-----	-----	----

در نماز پنج وقت ہفتہ رکعت فرض است۔
وقت صبح دو رکعت، وقت پیشین چہار رکعت، وقت عصر نیز چہار رکعت، وقت شام سہ رکعت، وقت خفتن چہار رکعت۔

رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم از مکہ بعزم ہجرت برآمدند۔ روز جمعہ عید مومنین است۔

ماہ ہائے قمری

مُحَرَّم	صفر	ربیع الاوّل	ربیع الآخر
جُمادى الاولى	جمادى الآخر	رجب	شعبان
رمضان	شوال	ذی قعدہ	ذی الحجہ

دہم محرم روزِ عاشورہ است، ولادتِ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم در ماہِ ربیع الاوّل شد، در ماہِ رجب واقعہ معراج واقع شد۔ پانزدہم شعبان شبِ براءت است۔ در ماہِ رمضان روزہ می داشتیم۔ یکم شوال عید الفطر است۔ نہم ذی الحجہ حج می گزارند و دہم ذی الحجہ عیدِ اضحیٰ است۔

متفرق جملے

اے پسر زود برخیز۔ اول از نمازِ صبح و دیگر ضروریات فارغ باش
آں قدر کہ می توانی تلاوتِ قرآن کن۔

چاشت خوردہ بدرسہ برو۔ وقتِ پیشین بجماعت نماز کن۔ وقتِ رخصت بخانہ باز آ۔ در راہ بازی مکن۔

چوں وقتِ عصر در رسد بمسجد رفتہ بجماعت نماز کن۔ باز نمازِ شام خواندہ بخانہ بیا۔ ہر چہ بروز خواندی بازش بخواں۔ پیش از خفتن نمازِ عشا بخواں۔ تا توانی ترکِ نماز مکن۔

دیروز بست و نہم رمضان بود، امروز ہلال خواهد برآمد، فردا عید است۔ مالباںِ فاخرہ در بر کردہ بہ ادائیگی دوگانہ عید الفطر عید گاہ خواہیم

رفت۔ مسلمانان باید اطفال یتیم را کہ وارث نداشته باشند پرستاری کنند،
واز ہر علمے درس دہند۔

حدیثوں اور بزرگوں کے اقوال کا خلاصہ

- ۱- رسولِ خدا ﷺ فرمودہ است ہر کہ بر من یک بار درود خواند
خدائے تعالیٰ و فرشتگان بروے دہ بار درود بگویند۔
- ۲- ایمان چیست؟ شناختن خدائے تعالیٰ بدل و اقرار کردن بہ
زبان و عمل کردن بحکم شریعت۔
- ۳- ہر کہ برائے نماز بطریق نیکو وضو کند و نماز گزارد، ہر چہ در میان
آں نماز و نماز دیگر کند امر زیدہ شود۔
- ۴- مسواک کنید، کہ ازاں پاکی دہان است و خوشنودی رحمان۔
- ۵- نماز جماعت بہتر است از دنیا و از ہر چہ در دنیا است۔
- ۶- ہمہ چیز ہا از کواۃ است، و زکواۃ تن روزہ داشتن است۔
- ۷- ہر چیزے را نشانے است، و نشان ایمان نماز است۔
- ۸- ہر کہ نماز نہ کند، ایمان ندارد، و ہر کہ زکواۃ نہ دہد نمازش ادا نشود۔
- ۹- ہر کہ مادر و پدر را بیازارد، بوئے بہشت نیابد۔
- ۱۰- خوشنودی خدائے تعالیٰ در خوشنودی مادر و پدر است۔
- ۱۱- سہ چیز زبون است۔ خواب بسیار، گفتن بسیار، خوردن بسیار۔
- ۱۲- خندہ بسیار دل را بمیراند۔
- ۱۳- رنجوراں را عیادت کنید، و بر جنازہ مسلمانان حاضر شوید،

و آخرت را یاد دارید۔

۱۴۔ مسلمان را باید کہ همسایہ و مہمان خود را عزیز دارد۔

۱۵۔ جامہ سفید بہترین جامہا است۔

دوست سے ملاقات

۱۔ السلام علیکم۔ وعلیکم السلام۔ مزاج عالی؟ الحمد للہ، دعائے جانِ شما۔

خوش آمدید۔ مردم بخیر اند؟ کوچک و بزرگ بسلامت؟ بلے! ہمہ دعای کنند۔

۲۔ چائے حاضر است، بخورید، معاف دارید آغا! نمی خورم کہ خشکی

می آرد۔ خیر از یک فنجان چہ می شود۔

۳۔ اجازت است؟ حالاً رخصت می شوم؟ چرا، چرا؟ ایں قدر

زودی؟ بنشینید! ساعتے حرف زینم، ودل خوش کنیم، خیر، می روم۔ کجای

روید؟ وقت، وقت رفتن نیست، شب بسیار گزشتہ، ہمیں جا خواب کنید۔

ملازمین سے ضروری گفتگو

آب خوردنی بدہ۔ ہمدار کہ نریزد۔ گرم است۔ برو آب تازہ از

چاہ بیار۔ نگاہ کن کاسہ شور با کج نہ شود۔ زغال روشن کن۔ بگو قدرے

چائے دم کنید۔ نبات تہ نشین شد، قاشق بدہ کہ بجنبانم۔

بند در زیر جامہ بکش۔ بند ہائے قبائشکتہ اند، درخانہ بدہ کہ درست

کنند۔ لباس دفتر بیار کہ وقت شدہ۔

آفتاب بمغرب رفت۔ انکوں شام شد۔ من بمسجد رفتہ نماز کردہ

می آیم۔ تو چراغ روشن کن۔

خرید و فروخت کی باتیں

میوہ فروش حاضر است۔ بیارید، کجاست؟ انار یک سیر چند آنہ می
دہی؟ سیرے بہ ہشت آنہ۔ سیب روپیہ را چند؟ بست و پنج۔ خدا را بہیں،
بابا راست بگو۔ آغا! ہنوز دشت ہم نکرده ام۔ از شما زیادہ نمی خواہم۔

در قتی چیست؟ زعفران ست۔ یک تولہ بہ چند روپیہ می دہی؟ پنج
روپیہ۔ بسیار گران است۔ ایں قدر گراں فروشی مکن بابا! کہ مگیرد۔ حرف
مرا گوش کن، در گراں فروشی نفع نیست۔ اگر ارزاں می فروشی بسیار می
فروشی۔ خیر می بری خیر گفتہ شما بجان منظور است۔

ایں نافہ است؟ بلے! یک نافہ بہ چه قیمت دہی؟ بہ پنج روپیہ۔ من
ہم بگویم؟ بفرمائید! اگر چار روپیہ می گیری، بگیر ورنہ اختیار داری۔ خیر
بگیرید۔ ہر چه پسند شما باشد، بردارید۔ خود دو نافہ چیدہ بدہ۔ ہمہ اش
یکساں است، سرموئے فرق نیست۔

نامہ خسروان سے انتخاب

۱- دو چیز است کہ فراموش نباید کرد۔ یکے: خدا۔ دوم: مرگ۔
۲- دو چیز است کہ آں از یاد باید برد۔ یکے: نیکی کہ بکسے کنی، دوم:
بدی کہ گسے بتو کند۔

۳- در ہنگام مرگ از سکندر پرسیدند۔ در ایں زندگانی اندک چگونہ
جہاں زیر دست کردی؟ گفت: بادو کار، نخست: آں کہ دشمنان را ناچار
کردم کہ دوست من شوند۔ دوم: دوستانم را نہ گزاردم کہ دشمن گردند۔

۴- ہر کس کہ بہ برادران دشمنی کند، سزاوارِ برادری نیست۔

حکایات

۱- جالینوس را گفتند: کدام غذا بدن را اصلاح کند؟ گفت: گرسنگی۔

وہم او فرماید کہ خوردن برائے زندگی است، نہ زندگی برائے خوردن۔

۲- دزدے بخانہ درویشے رفت۔ چنداں کہ بیشتر جست، کم تر

یافت۔ درویش بیدار بود، سر برداشت و گفت، کہ من روز روشن دریں جا

ہیچ نیابم تو در شب تاریک چه خواهی یافت۔

۳- یکے گفت: فلاں کس دوش از خوردن بادہ بے ہوش افتادہ بود۔

صاحب دلے ایں سخن بشنید و گفت: اول ہم باہوش نہ بود، اگر ہوش

داشتے، مے نہ خوردے۔

۴- فقیرے زباں بشکر امیرے باز کردہ بود کہ روزگارے خدا بہ

بلائے فقیرم بتلا کرد و عاقبت خداوندم ازیں بلا رہانید۔ صاحب دلے ایں

سخن بشنید و گفت: زہے بے شرم کہ فقر را بہ خدا نسبت دہد، وغنار اہ بہ بندہ؟

۵- کورے شبے بر در خانہ بلغزید فریاد کرد کہ اے اہل خانہ! چراغے

فرا پیش دارید، تا ایں کور بیچارہ بسلامت رود۔ یکے گفتش، کہ اگر کوری،

چراغے را چہ کنی؟ گفت: می خواہم تا آنکہ چراغے آورد، دستم بگیرد و خود نیفتد۔

۶- وقتے حسودے لب بسلامت من کشودہ بود۔ یکے از دوستان

جانی بر آں عالم وقوف داد۔ چوں آں سخناں شنفتم لختے بر آشفتم و باز با خود

گفتم۔ کہ حبیب! آں چہ حسوداں گفتہ اند، اگر درست، ترک کن۔ واگر در

ایشان است، تراچہ فنادہ کہ تبرا کنی۔

چند پند

خرچ باندازہ دخل باید کرد۔ بسخن سخن چیناں اعتماد نباید کرد۔ تا توانی
بادشمن مدارا کن۔ بصلح راضی شو کہ عاقبت ہیج کار را جز خدا کسے نداند۔
کثرت یاراں و بسیاری مال اعتماد را نشاید۔

صد پند سو مند حکیم لقمان بفرزند ارجمند خود

۱- آنکہ اے جان پدر! خدائے را بشناس۔

۲- و ہرچہ از پند و نصیحت گوئی نخست برآں کار کن۔

۳- سخن باندازہ خویش گیر۔

۴- قدر مرداں را بدار۔

۵- قدر ہمہ کس را بشناس۔

۶- راز خود را نگہدار۔

۷- یار را وقت سختی بیازمائی۔

۸- دوست را بسود و زیاں امتحان کن۔

۹- از مردم ابلہ و نادان بگریز۔

۱۰- دوست زیرک و دانا گزیر۔

۱۱- در کار خیر جد و جہد نمائی۔

۱۲- بر زنان اعتماد مکن۔

۱۳- تدبیر با مردم مصلح و دانا کن۔

- ۱۴- سخنِ نجات گوئی۔
- ۱۵- جوانی را غنیمت داں۔
- ۱۶- بہنگامِ جوانی کارِ دو جہانے راست کن۔
- ۱۷- یاران و دوستان را عزیز دار۔
- ۱۸- با دوست و دشمن ابرو کشادہ دار۔
- ۱۹- مادر و پدر را غنیمت دان۔
- ۲۰- استاد را بہترین پدر شمر۔
- ۲۱- خرچ با اندازہ دخل کن۔
- ۲۲- در ہمہ کار میانہ رو باش۔
- ۲۳- جوان مردی پیشہ کن۔
- ۲۴- خدمتِ مہمانے بواجبہ ادا کن۔
- ۲۵- درخانہ کہ در آئی چشم و زبان را نگاہدار۔
- ۲۶- جامہ و تن پاک دار۔
- ۲۷- با جماعت یار باش۔
- ۲۸- فرزند را علم و ادب بیاموز۔
- ۲۹- اگر ممکن باشد تیر انداختن و سواری بیاموز۔
- ۳۰- از کفش و موزہ کہ پوشی ابتدا از پائے راست کن و بدر آوردن
از پائے چپ گیر۔
- ۳۱- باہر کس کار با اندازہ او کن۔

۳۲- بشب چون سخن گوئی آہستہ و نرم گوئی و بروز چو گوئی بہر سوزگاہ کن۔

۳۳- کم خوردن و کم خفتن و کم گفتن عادت انداز۔

۳۴- از ہر چہ بخود نہ پسندی بدگیراں نہ پسند۔

۳۵- کار ہا بادانش و تدبیر کن۔

۳۶- بازن و کودک راز مگوئی۔

۳۷- بر خیر کساں دل منہ۔

۳۸- از بد اصلاں چشم و فامدار۔

۳۹- بے اندیشہ در کار مشو۔

۴۰- نا کردہ کردہ مشمر۔

۴۱- کار امروز بفردا میفکن۔

۴۲- با بزرگ تر از خود مزاح مکن۔

۴۳- با مردم بزرگ سخن دراز مگوئی۔

۴۴- عوام الناس را گستاخ مساز۔

۴۵- حاجت مند را نو امید مکن۔

۴۶- از جنگ گزشتہ یاد مکن۔

۴۷- خیر کساں بخیر خود میامیز۔

۴۸- مال خود را بدوست و دشمن خود منمائی۔

۴۹- خویشاوندی از خویشاوندان مبر۔

۵۰- کساں را کہ نیک باشند بغیبت یاد مکن۔

- ۵۱۔ بخود منگر۔
- ۵۲۔ جماعت کہ ایستادہ باشند تو نیز موافقت ہمہ کن۔
- ۵۳۔ انگشتان باہم مگزران۔
- ۵۴۔ درپیش مردم خلال دندان مکن۔
- ۵۵۔ آب دہان و بینی باواز بلند مینداز۔
- ۵۶۔ در فازہ دست بردہن بدار۔
- ۵۷۔ بروئے مردم کاہلے مکش۔
- ۵۸۔ انگشت در بینی مکن۔
- ۵۹۔ سخن ہزل آمیختہ مگوئی۔
- ۶۰۔ مردم را پیش مردم نجل مکن۔
- ۶۱۔ غمازی بچشم و ابرو مکن۔
- ۶۲۔ سخن گفتہ دیگر بار نخواہ۔
- ۶۳۔ از سخن کہ خندہ آید حذر کن۔
- ۶۴۔ ثنائے خود و اہل خود پیش کس مگوئی۔
- ۶۵۔ خود را چوں زنان میارائی۔
- ۶۶۔ ہرگز بمراد فرزند ان مباش۔
- ۶۷۔ زبان نگہدار۔
- ۶۸۔ در وقت سخن دست مجنبان۔
- ۶۹۔ حرمت ہمہ کس را پاسدار۔

- ۷۰- بہ بد آمد کساں ہمدستاں مشو۔
- ۷۱- مردہ را بہ بدی یاد مکن کہ سود ندارد۔
- ۷۲- تا توانی جنگ و خصومت مساز۔
- ۷۳- قوت آزما مباحش۔
- ۷۴- آزمودہ کس را جز بصلاح گمان مبر۔
- ۷۵- نان خود بر سفرہ دیگران مخور۔
- ۷۶- در کار ہا تعجیل مکن۔
- ۷۷- برائے دنیا خود را رنج میفکن۔
- ۷۸- ہر کہ خود را بشناسد اورا بشناس۔
- ۷۹- در حالت غضب سخن فہمیدہ گوئی۔
- ۸۰- باستین آبِ بنی پاک مکن۔
- ۸۱- بوقت بر آمدن آفتاب محسب۔
- ۸۲- از بزرگان براہ پیش مرو۔
- ۸۳- در میان سخن مردم میا۔
- ۸۴- پیش سر بزا نومینہ۔
- ۸۵- چپ و راست منگر بلکہ نظر بسوئے زمین مدار۔
- ۸۶- اگر توانی بر ہنہ ستور سوار مشو۔
- ۸۷- پیش مہمان بکسے چشم مکن۔
- ۸۸- مہمان را کار مفرمانی۔

- ۸۹- بادِ یوانہ و مست سخن مگوئی۔
- ۹۰- با عارفان و اباشان بر سر محلّہا منشین۔
- ۹۱- بہر سود و زیاں آبروئے خود مریز۔
- ۹۲- فضول و متکبر مباح۔
- ۹۳- خصومتِ مردم بخویش مگیر۔
- ۹۴- از جنگ و فتنہ بر کراں باش۔
- ۹۵- بے کار و انگشتری و درم مباح۔
- ۹۶- مراعات کن چنداں کہ خود را خوار نسازی۔
- ۹۷- فروتن باش۔
- ۹۸- زندگی کن بخدائے تعالیٰ بصدق، بنفسِ بھیر، با خلق بانصاف، با بزرگان بخدمت، بخوردان بشفقت، بدر ویشان بسخاوت، بدوستان ویاراں بہ نصیحت، بدشمنان بحکم، بجاہلاں بخاموشی، بعالمائے بتواضع، بدیں طریق بسر بر۔
- ۹۹- بر مالِ کسے طمع مکن، وچوں پیش آید منع مکن، لیکن چوں بیش آید جمع مکن۔
- ۱۰۰- نقل است کہ از و پرسیدند: معنی بلوغ چیست؟ فرمود: دو معنی دارد، یکے: آل کہ از مردمنی بیروں آید، دوم: آل کہ مرد از منی بیرون آید۔

بعون اللہ تعالیٰ تمام شد ہر صد پند سود مند

انتخاب اشعار

قطعہ (ابن یمین)

مرد باید کہ ہر کجا باشد عزت خویشتن نگہ دارد
 خود پسندی و اہلی نکند ہر چہ کبر و منی ست بگزارد
 بطریقے رُود کہ مردم را سرِ مومے ز نیا زارد
 ہمہ کس راز خویش بہ داند ہیچ کس را حقیر نشمارد

قطعہ (مرزا بیدل)

دُشنام اگر دہد نحسیے چارہ نبود بجز شنیدن
 گر پائے کسے گزیدہ باسگ نتوان عوض گزیدن

رُباعی (نظامی)

پیغام خدا نخست آدم علیہ السلام آورد انجام بشارت ابنِ مریم آورد
 با جملہ رسل نامہ بے خاتم بود احمد بر ما نامہ و خاتم آورد